

kinderombudsman

nationale
ombudsman

De eindjes aan elkaar knopen

Een reflectie op armoede-
gerelateerde problematiek in
Caribisch Nederland

Inhoudsopgave

1.	Waarom reflecteren op armoede in Caribisch Nederland?	3
2.	Wat betekent het om in armoede te leven en op te groeien?	4
2.1	Onveiligheid	4
2.2	Achterstanden	4
2.3	Risico op afglijden	4
3	Welke (achterliggende) problemen houden de armoede voor alle generaties in stand?	5
3.1	Ongelijkwaardigheid en gebrek aan vertrouwen	5
3.2	Gebrek aan informatie, regie en participatie	5
3.3	Kleinschaligheid	5
3.4	Culturele verschillen	5
4.	Belangrijkste resultaten en aanbevelingen uit de onderzoeken	6
4.1	Inkomen	6
4.2	Huisvesting	6
4.3	Werk en Onderwijs	6
4.4	Zorg	6
4.5	Sociale steun	7
5.	Afsluitend: wat is nodig?	8

1. **Waarom reflecteren op armoede in Caribisch Nederland?**

Het is bekend dat armoede in Caribisch Nederland een hardnekkig probleem is dat van generatie op generatie wordt doorgegeven. Maar armoede is niet alleen een financieel probleem; het heeft ook invloed op de opvoeding, veroorzaakt stress in gezinnen en leidt tot schaamte voor zowel kinderen als volwassenen. Mensen ontwikkelen overlevingsstrategieën die van generatie op generatie worden doorgegeven. De Nationale ombudsman en de Kinderombudsman hebben de afgelopen jaren specifieke groepen onderzocht die met armoede te maken hebben: alleenstaande ouders en hun kinderen, jongvolwassenen en ouderen. Hiermee hebben ze inzicht gekregen in de oorzaken en gevolgen van armoede. Hoewel er aanbevelingen zijn gedaan, is er nog steeds onvoldoende vooruitgang geboekt in het verbeteren van de situatie van mensen in armoede in Caribisch Nederland. En daarmee voor hun kwaliteit van leven.

2. Wat betekent het om in armoede te leven en op te groeien?

Armoede binnen een gezin heeft grote gevolgen voor het dagelijks leven en de ontwikkeling van kinderen. Armoede zorgt voor belemmeringen die kunnen leiden tot een cyclus van armoede, welke zich herhaalt in hun latere leven. Dit patroon is algemeen waarneembaar in armoede-gerelateerde kwesties, en hebben we ook vastgesteld in onze onderzoeken in het Caribische deel van Nederland. Deze vicieuze cirkel van armoede heeft ernstige gevolgen voor mensen van alle leeftijden: kinderen, jongvolwassenen, (alleenstaande) ouders en ouderen. Ouderen die in armoede leven, zijn vaak zelf in armoede opgegroeid, en hetzelfde geldt voor hun ouders. Jongvolwassenen in armoede hebben weinig kansen om hieruit te ontsnappen, doordat zij de basis missen. Ouders worden gedwongen om lange dagen te werken en banen te combineren. Hierdoor is er weinig tijd en rust voor de opvoeding, wat voor kinderen kan leiden tot schooluitval en uiteindelijk laagbetaalde banen.

2.1 Onveiligheid

Ouders die in armoede leven, hebben over het algemeen beperkte mogelijkheden om hun kinderen de benodigde zorg, liefde en aandacht te geven. Ze staan onder druk en ervaren stress als gevolg van financiële problemen. Dit leidt tot minder structuur, ondersteuning en aandacht voor de kinderen, omdat ouders veel van huis zijn om te werken. Ook zijn er in zulke situaties vaak minder duidelijke regels. Dit leidt tot een gevoel van onveiligheid bij kinderen. In Caribisch Nederland gaat armoede ook vaak hand in hand met beperkte huisvesting. Dit vergroot op haar beurt het risico op spanningen, geweld en (seksueel) misbruik, met alle nadelen van dien voor het latere leven.

2.2 Achterstanden

Kinderen die opgroeien in armoede worden ook buiten hun thuissituatie belemmerd in hun ontwikkeling. Ze worden anders behandeld dan kinderen die niet in armoede leven, hebben beperkte mogelijkheden voor stimulerende vrijetijdsbesteding en er is weinig toezicht op hun interacties met leeftijdsgenoten en volwassenen. Door de situatie thuis hebben deze kinderen meer moeite met leren, wat leidt tot onderwijsachterstanden. Deze achterstanden vergroten het risico op schooluitval en het niet behalen van een diploma. Dit maakt het later voor deze jongeren moeilijker om werk te vinden dat voldoende inkomen biedt voor hun levensonderhoud. Hierdoor worden ze als volwassene ook beperkt in de mogelijkheden uit de armoede te komen.

2.3 Risico op afglijden

Het gebrek aan aandacht, interesse en beschikbaarheid van ouders maakt kinderen kwetsbaar voor minder betrouwbare personen die wel aandacht en interesse tonen, zelfs als die niet altijd goede bedoelingen hebben. Onbedoelde zwangerschappen en jong ouderschap kunnen leiden tot het niet afronden van de opleiding door jongeren en het belanden in laagbetaalde banen. Contacten met (niet betrouwbare) leeftijdsgenoten en volwassenen kunnen leiden tot criminele activiteiten en prostitutie als een manier om geld te verdienen. Het mag duidelijk zijn dat dit hun kansen op een positievere toekomst verkleint.

3. Welke (achterliggende) problemen houden de armoede voor alle generaties in stand?

Tijdens onze onderzoeken stuiten we ook op onderliggende kwesties die het aanpakken van armoedeproblemen bemoeilijken. Oplossingen lijken moeizaam tot stand te komen vanwege het negeren van deze onderliggende kwesties. Deze kwesties dienen daarom te worden weggelaten. Ze hebben deels te maken met de relatie tussen Europees Nederland en Caribisch Nederland, en deels met de kleinschaligheid van de eilanden.

3.1 Ongelijkwaardigheid en gebrek aan vertrouwen

Mensen in het Caribisch deel van Nederland hebben weinig vertrouwen in de overheid en instituties. Ze ervaren dat de (sociale) voorzieningen op de eilanden niet gelijkwaardig zijn aan die in Europees Nederland. Dit gevoel van ongelijkwaardigheid maakt dat ze zich 'tweederangs' burgers van Nederland voelen en wantrouwen richting 'Den Haag' koesteren. Feitelijk worden Caribisch Nederlandse burgers achtergesteld in vergelijking met Europees Nederlandse burgers. Een voorbeeld hiervan is het gegeven dat het wetgevingstraject voor wetten voor gelijke behandeling, zoals de Algemene wet gelijke behandeling, pas sinds januari van dit jaar in gang gezet is. Dit heeft invloed op de beschikbaarheid van voorzieningen die essentieel zijn om uit de armoede te komen.

3.2 Gebrek aan informatie, regie en participatie

Het is van groot belang dat zowel kinderen als volwassenen kunnen deelnemen aan besluitvorming, hun stem kunnen laten horen en invloed kunnen uitoefenen. Dit vereist een proactieve houding van de overheid om de inwoners van Caribisch Nederland te informeren en betrokken te maken. Het is ook nodig dat informatie begrijpelijk en toegankelijk wordt gepresenteerd, ook voor kinderen. Persoonlijk contact met ambtenaren en hulpverleners is cruciaal om degenen die hulp nodig hebben te bereiken en hun de regie over hun leven te geven. Dit kan ook bijdragen aan meer vertrouwen in de overheid en autoriteiten.

3.3 Kleinschaligheid

De kleinschaligheid van de eilanden heeft zowel positieve als negatieve aspecten. Het kan leiden tot meer gemeenschapsgevoel, maar het zorgt er ook voor dat iedereen alles van elkaar weet. Dit houdt de schaamtencultuur op de eilanden in stand. Ook maakt dit het moeilijker voor hulpverlenende instanties om professionele afstand te bewaren. Het ontbreken van beleid op maatschappelijke thema's zoals armoede is ook een gevolg van deze kleinschaligheid, aangezien de eilandoverheden beperkte capaciteit hebben om zelfstandig beleid te formuleren en problemen aan te pakken. Tegelijkertijd biedt dit ook mogelijkheden voor een meer integrale aanpak en mogelijk een eenvoudiger systeem dan in Europees-Nederland op dit moment bestaat.

3.4 Culturele verschillen

De cultuur op de eilanden verschilt aanzienlijk van die in Europees Nederland, wat betekent dat wetten en regelgeving niet altijd passen bij de lokale gewoonten en omgangsvormen. Gezinsstructuren zijn bijvoorbeeld breder in Caribisch Nederland, en dit heeft invloed op opvoedingstaken en ondersteuningssystemen. Er is behoefte aan meer begrip voor de lokale cultuur bij het opstellen van wetten en beleid. Samenwerking tussen Europees Nederland en Caribisch Nederland, en participatie van beide partijen hierin, is belangrijk om deze culturele kloof te overbruggen.

4. Belangrijkste resultaten en aanbevelingen uit de onderzoeken

Uit de drie onderzoeken van de ombudsmannen blijkt dat de problemen die mensen in armoede ervaren verder gaan dan alleen financiële kwesties zoals inkomen. Ze hebben betrekking op huisvesting, werk en onderwijs, zorg en sociale steun. Het raakt alle generaties, van jong tot oud. Dit heeft daarmee voor alle generaties een negatieve invloed op hun levenskwaliteit en veroorzaakt gevoelens van onzekerheid, stress en machteloosheid. In de drie rapporten doen de ombudsmannen dan ook een aantal aanbevelingen om deze negatieve invloed weg te nemen of tenminste te verminderen.

4.1 Inkomen

De inkomens zijn te laag en de kosten van levensonderhoud zijn buitengewoon hoog. Hierdoor kunnen veel ouders en ouderen hun financiën niet op orde krijgen. Ouderen met alleen een AOV-uitkering komen nauwelijks rond, werkenden moeten meerdere onzekere banen accepteren om zichzelf te onderhouden, en jongeren hebben weinig kansen om voldoende inkomen te genereren. Budgetteren is voor velen een uitdaging, en veel mensen weten niet waar ze recht op hebben of hoe ze aanspraak kunnen maken op de hulp die ze nodig hebben. Naast de vaststelling van een realistisch sociaal minimum zijn daarom meer mogelijkheden voor laagdrempelige schuldhulpverlening en meer juridische voorzieningen noodzakelijk.

4.2 Huisvesting

Er zijn te weinig betaalbare en geschikte huizen beschikbaar, wat leidt tot instabiele en ontoereikende huisvesting. De particuliere huurprijzen zijn exorbitant hoog, en er is geen huurbescherming. Veel mensen hebben geen andere keuze dan samen te wonen in te krappe huizen. Dit kan spanningen veroorzaken en leiden tot problemen zoals (kinder)mishandeling, huiselijk geweld, seksueel misbruik en het aangaan van ongelijke relaties. Met name voor jongeren in kwetsbare situaties zouden er daarom voldoende opvangmogelijkheden moeten zijn. Voor (eenzame) ouderen zou dagopvang hun welzijn kunnen verbeteren.

4.3 Werk en Onderwijs

Onderwijs is van cruciaal belang om armoede te overwinnen, omdat het kan leiden tot beter betaalde banen. De onderwijsmogelijkheden op de eilanden zijn echter beperkt, vooral voor jongeren die de eilanden niet kunnen verlaten en voor jongeren met gedragsproblemen. Ook ouders hebben beperkte mogelijkheden voor verdere scholing. Niet alleen vanwege de beperkte beschikbaarheid van cursussen maar ook door praktische belemmeringen zoals tijdsgebrek en transportproblemen. Ouders zijn vaak gedwongen om te werken in plaats van onderwijs te volgen, wat het moeilijk maakt om beter betaald werk te vinden. Jongeren hebben moeite om stageplaatsen te vinden en moeten concurreren met leeftijdsgenoten uit Europees Nederland en immigranten uit Zuid-Amerika. Meer opleidingsmogelijkheden voor zowel jongeren als ouders is daarom noodzakelijk. Voor jongeren kan daarnaast ook gedacht worden aan naschoolse activiteiten waarin zij positief gestimuleerd worden. We zien dat deze in toenemende mate aanwezig zijn op de eilanden, maar het is belangrijk dat deze activiteiten blijven bestaan.

4.4 Zorg

Vanwege de hoge kosten van levensonderhoud en voedsel hebben mensen in armoede moeite om voldoende en gezond voedsel te krijgen. Dit leidt tot een slechtere gezondheid en een grotere behoefte aan medische zorg. Toegang tot zorg is echter beperkt, en de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) is nog niet van toepassing op de eilanden. Alimentatie wordt zelden betaald, en alleenstaande ouders krijgen weinig begeleiding en ondersteuning. Kinderen die in armoede opgroeien moeten vaak voor zichzelf zorgen,

omdat hun ouders druk zijn met meerdere banen. Een buddy voor jongeren en ondersteuning in de opvoeding voor ouders zouden hierbij kunnen helpen. Voor jonge kinderen zou toegang tot kinderopvang, wat recentelijk meer aandacht heeft gekregen op de drie eilanden, van belangrijke toegevoegde waarde zijn. Voor ouderen zou hier de dagopvang een belangrijke rol kunnen spelen, bijvoorbeeld in de vorm van gezonde maaltijden.

4.5 Sociale steun

Door de relatieve grootte ontbreekt het vooral op Bonaire vaak een sociaal netwerk waarop ouderen, maar ook ouders en kinderen, kunnen rekenen. Hierdoor is er geen of beperkt vangnet. Bovendien is het openbaar vervoer op alle drie de eilanden nauwelijks beschikbaar, wat alle groepen mensen isoleert. Kinderen kunnen zich niet zelfstandig verplaatsen, en alleenstaande ouders zonder vervoer hebben moeite om hun kinderen naar school te brengen en op te halen. Dit kost hun extra tijd, tijd die ze meestal niet hebben. Vooral niet wanneer ze meerdere banen hebben. Ook hier zou voor kinderen en jongeren een buddy kunnen helpen voor een positief sociaal contact. En voor alleenstaande ouders kunnen ook hier ondersteuning in de opvoeding en toegang tot kinderopvang een helpende hand bieden. Het is voor de groep ouders in armoede essentieel dat deze opvang ook financieel toegankelijk blijft.

5. Afsluitend: wat is nodig?

Bovenstaande is op basis van wat de burgers en kinderen in Caribisch Nederland de ombudsmannen hebben verteld tijdens de onderzoeken. Voor iedere generatie is het van belang dat er een positief perspectief is, maar dit blijkt voor meerdere generaties in Caribisch Nederland ongunstig te zijn. Het is duidelijk dat het aanpakken van armoede in Caribisch Nederland complex is en geen snelle oplossing kent. Financiële steun is noodzakelijk, maar op zichzelf niet voldoende om de cyclus van armoede te doorbreken. Dit blijkt ook uit de bevindingen van de Commissie sociaal minimum Caribisch Nederland.

Het is essentieel dat oplossingen worden ontwikkeld in samenwerking met de inwoners van Caribisch Nederland. En dat de behoeften van Caribische ouderen, ouders én kinderen hierbij centraal staan. Met de drie onderzoeken en dit overkoepelend reflectiestuk hebben we een aantal essentiële bouwstenen aangeleverd om tot oplossingen te komen. Hoewel de overheid de conclusies uit de onderzoeken van de ombudsmannen deelt, hebben de ombudsmannen in de afgelopen jaren gezien dat het lang duurt voordat concreet aan de slag gegaan wordt met hun aanbevelingen. Ook hebben zij gezien dat oplossingen vaak kortdurend, in de vorm van een pilot, aangeboden worden, waardoor ze niet structureel ingebed kunnen worden. Maar het is noodzakelijk dat de overheid nú voortvarend stappen zet in de richting van duurzame en integrale oplossingen voor armoede en gerelateerde problemen. Om nú al een stap te maken de vicieuze cirkel van armoede te doorbreken. Dit moet gepaard gaan met het wegnemen van de belemmeringen die we hebben geïdentificeerd; met inachtneming van culturele verschillen en de kleinschaligheid van de eilanden. Zo kunnen we streven naar een betere toekomst voor de inwoners van Caribisch Nederland. De Nationale ombudsman en de Kinderombudsman laten niet los totdat dit is bereikt.

Nationale ombudsman en Kinderombudsman

Postbus 93122
2509 AC Den Haag

Nationale ombudsman
+31 70 356 35 63
nationaleombudsman.nl

Kinderombudsman
+31 70 850 69 95
kinderombudsman.nl

Rapportnummer: NO/KOM 2023/179 is een
uitgave van de Nationale ombudsman en
Kinderombudsman, 23 november 2023

